

Motion till riksdagen 2021/22:739

av **Magnus Jacobsson (KD)**

Se över Ivos handläggningstider och rutiner

Förslag till riksdagsbeslut

Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om Ivos långa handläggningstider samt rutiner och tillkännager detta för regeringen.

Motivering

Privata utförare möter ofta flera problem som är kopplade till Inspektionen för vård och omsorg (Ivo). Ivo är den myndighet som ägnar sig åt tillsyn och kontroll över hälso- och sjukvård samt socialtjänst. Nedan återfinns ett urval av vanligt återkommande problem samt förslag på vägar framåt. Värt att nämna är att myndigheten i högsta grad är aktiv i att föreslå åtgärder på de problem som privata utförare pekat på.

Ivos långa handläggningstider försvårar

Ivos tillstånds- och handläggningstider kan vara väldigt långa, ibland närmare ett år. Det finns skäl att tro att detta problem uppstod i samband med att bestämmelserna om tillståndsplikt ändrades i april 2018. Tidigare när ett privat företag byggde ett nytt boende behövde de ha tillstånd från Ivo. Reglerna ändrades dock till att även kräva detta för att driva ett boende på entreprenad i enlighet med LOU.

I grund och botten består problematiken av att anbudet måste vara giltigt i sex månader när en kommun upphandlar enligt LOU. Därefter behöver den privata utföraren ett godkännande från Ivo, så kallad tillståndsplikt. Ivo kan dock dröja upp till ett år med att ge tillståndet, och då löper anbudets giltighetstid ut. I sådana fall måste kommunen och aktören göra om hela anbudsprocessen.

Det händer också att en kommun redan tecknat avtal med en aktör som ska ta över driften av ett boende, men så drar Ivos handläggningstider ut på tiden. Då går avtalet mellan kommunen och utföraren inte att efterleva. Kommunen blir således tvungen att fortsätta driva boendet i väntan på Ivos beslut, trots att det redan finns ett avtal med en

privat utförare som ska ta över. Lösningen på dessa problem är att Ivos handläggningstider kortas.

Om Ivo hamnar i ett läge där handläggningstiderna riskerar att bli långa så bör de använda sig av ett förturssystem för att hantera mer brådskande ärenden. I dag är ett förturssystem inte möjligt med hänsyn till att Ivo är en statlig myndighet som ska följa en likabehandlingsprincip. Ivos arbete styrs av en rad lagar och förordningar. Regeringen kan genom regleringsbrevet göra det möjligt för Ivo att införa ett förturssystem och därmed förebygga alltför långa handläggningstider.

Ett exempel på problem med Ivos långa handläggningstider

Låt oss säga att en privat utförare driver ett boende på entreprenad, men att avtalstiden för att driva boendet går ut. Då genomför kommunen en ny upphandling. Upphandlingen vinnas av en annan privat utförare, som får driva kommunens boende i några år framåt.

Vid en sådan situation, som för övrigt inte är alltför ovanlig, så ska det finnas tid för både den gamla utföraren att avveckla sin verksamhet och för den nya utföraren att börja driva äldreboendet. Detta kallas för en verksamhetsövergång, och pågår upp till sex månader.

Ivo kräver tillståndsplikt från den nya utföraren, som ska ta över driften av verksamheten. Ivo kan dock inte begära tillståndsplikt förrän den nya utföraren har vunnit upphandlingen. Om Ivos handläggningstider är för långa – åtminstone längre än verksamhetsövergången på sex månader – kommer den nya utföraren inte att få börja driva kommunens äldreboende trots att de redan vunnit upphandlingen. Om den nya utföraren ändå skulle börja driva boendet så bryter de mot Ivos tillståndsbestämmelser, där Ivo i så fall kan polisanmäla den nya utföraren (!).

Om kommunen i stället skulle försöka förmå den gamla utföraren att fortsätta en längre tid så bryter kommunen mot lagen eftersom en så kallad direktupphandling av sådan typ i regel är olaglig enligt lagen om offentlig upphandling (LOU).

Lösningen blir ofta att kommunen själv får gå in och driva boendet under en övergångsperiod. Allt på grund av Ivos långa handläggningstider.

Notera att personalen på boendet ifråga ofta är densamma, där de på kort tid har kastats mellan tre arbetsgivare: den gamla utföraren, kommunen och den nya utföraren.

Fördel för kommunerna – endast privata utförare omfattas av tillståndsplikt

Varje privat aktör som önskar driva ett privat äldreboende behöver tillstånd från Ivo.

Att tillståndsplikt krävs är i sig inget problem. Problemet är dock att kommunala utförare inte omfattas av kraven på tillstånd. Eftersom endast privata aktörer omfattas av tillståndsplikt från Ivo så kan en kommun exempelvis driva ett äldreboende i lokaler som inte skulle bli godkända av Ivo. Om kommunen däremot skulle vilja låta en privat utförare ta över driften kommer denna privata utförare att nekas tillstånd av Ivo på grund av att lokalerna inte håller måttet. Det som alltså är godkänd kommunal verksamhet är inte tillräckligt bra för en privat utförare.

Att endast privata utförare behöver tillstånd är ett tydligt exempel på snedvriden konkurrens. De äldre är de stora förlorarna – det förekommer att äldre lever i icke

ändamålsenliga bostäder, enbart för att de drivs av en kommun. En lösning på detta problem är att även kommunala boenden omfattas av tillståndsplikt från Ivo.

Ett exempel på varför reformen är viktig illustreras av det kommunala äldreboendet Djurgården i Eskilstuna. Efter att äldreboendet drabbades mycket hårt av covid-19 år 2020 genomfördes en intern utredning. Utredningen visade på flera brister på äldreboendet, bland annat att lokalerna var gamla och rummen var små. De äldre delade toalett, vilket misstänks ha ökat smittspridningen och därmed de många dödsfallen från covid-19. Värt att nämna är att Djurgården bedömdes vara i dåligt skick redan år 2014, där kommunen till och med presenterade en rapport som föreslog att äldreboendet skulle läggas ner. Samtliga partier gav stöd till förslaget om nedläggning, men boendet blev kvar.

Situationen i Eskilstuna är på många sätt extrem. Kommunal verksamhet är dessutom, som all annan verksamhet, ofullkomlig. Fel kan begås. Likväl är detta en situation som går att undvika om även kommunala äldreboenden omfattas av tillståndsplikt. I ovan nämnda fall hade tillstånd sannolikt inte givits i det skick äldreboendet befann sig i.

Det är viktigt att det genomförs en reform som ökar kvaliteten i hela äldreomsorgen samt att behandla privata och kommunala aktörer jämbördigt.

Avgifter för ändringar i tillstånd

Den 1 januari 2019 införde regeringen avgifter för att handlägga ansökningar om tillstånd hos Ivo. Avgiften för att ansöka om ett tillstånd för att driva ett äldreboende är 30 000 kr. Om utföraren ska göra några förändringar för samma verksamhet – där de redan har tillstånd – krävs en ändringsansökan som kostar 21 000 kr. Ett exempel på en ändring är byte av verksamhetschef. Denna typ av administrativa avgifter bör tas bort. Det räcker att man anmäler de förändringar man gör så att Ivo kan se att det stämmer överens med intentionerna i tillståndet.

Ivo själva hävdar att de ansökningar som kommer in är väl förberedda. Myndigheten ser samtidigt en risk för att företag med beviljat tillstånd inte utvecklar eller förändrar sin verksamhet med hänsyn till de kostnader som ändringsansökningarna medför. Därför föreslår även Ivo att ändringsavgifterna tas bort. Det enda som saknas är att regeringen faktiskt väljer att agera för att slopa avgifterna.

Ivo hämmar innovation

Låt företagen pröva sig fram utanför Ivos ramar. Många äldreboenden är i dag stöpta i samma form för att ta hänsyn till Ivos föreskrifter. Eftersom risken är så pass stor att Ivo väljer att inte ge en privat utförare tillståndsplikt om denne avviker för mycket från, har vi ett system som hämmar innovation och utveckling av framtidens äldreboenden.

Det är viktigt att arbeta med innovation inom äldreomsorgen. Arbetet inom vård och omsorg kan av förklarliga skäl inte automatiseras helt. Likväl kan välfärdsteknik minska rekryteringsbehovet något. Sveriges Kommuner och Regioner (SKR) har tidigare bedömt att ett ökat användande av välfärdsteknik kan minska behovet av nyanställningar inom välfärden som helhet med 70 000 år 2026.

Låt oss ta ett vanligt exempel på när Ivo motverkar tillämpningen av ny välfärdsteknik, nämligen nattkameror. På äldreboenden finns det krav på tillgång till personal dygnet runt, bland annat för att kunna sköta tillsyn av de äldre och hjälpa dem vid

behov. Då är frågan: skulle denna tillsyn inte kunna ske via nattkameror eller sensorer, kanske till och med mer effektivt än i dag? Flera privata utförare har försökt införa nattkameror, men nekats av Ivo med hänsyn till personalkravet. Enligt Ivo är det inte tekniken i sig som motiverar ett nej, utan misstanke om att bemanningen dras ner så pass mycket att det blir en patientsäkerhetsfara. Som tidigare nämnts varken kan eller bör välfärdsteknik helt ersätta personal, däremot kan det minska personalbehovet betydligt under exempelvis nattetid.

Situationen illustrerar varför utvecklingen av svensk äldreomsorg hämmas. Det är inte konstigt att privata aktörer inte lever upp till sin potential att bidra till innovation eftersom deras handlingsutrymme kringskärs av snäva myndighetsföreskrifter. I det här fallet skulle lösningen kunna vara att Ivo tillät användning av välfärdsteknik på försök i högre utsträckning än i dag. Välfärdsteknik bör kunna få agera som substitut för personal så länge som den privata utföraren exempelvis upprätthåller samma eller bättre svarstid på larm och liknande.

Branschorganisationen Vårdföretagarna har drivit på för att regeringen ska möjliggöra för privata aktörer att utveckla och pröva nya, innovativa äldreboenden som inte är bundna till Ivos tillståndskrav. Detta skulle vara ett gott steg för innovation och utveckling, där privata utförare och kommuner lär av varandra. Även den statliga utredningen Framtid i omsorgens tjänst föreslog något liknande då de efterfrågade ett Nationellt centrum för utveckling av äldreomsorg med syfte att främja verksamhetsutveckling inom digitalisering och välfärdsteknik.

Möjliggör att Ivo förhandsgodkänner äldreboenden

I dag byggs de flesta äldreboenden enligt samma mall eftersom Ivo ger tillstånd först när boendet ifråga är färdigbyggt. Att vara innovativ och exempelvis prova en ny planlösning, riskerar att bli dyrt om utföraren får nej först när bygget är klart. Om Ivo i stället skulle kunna godkänna boenden i ett tidigare skede, exempelvis redan på ritningsstadiet, skulle incitamenten att prova nya lösningar öka.

Magnus Jacobsson (KD)